

INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST SVEUČILIŠTA U ZAGREBU 1972—1973.

Nikša Stančić

Od travnja 1972, kojim sam završio prikaz djelatnosti Instituta za hrvatsku povijest u toku prve godine njegova postojanja (HZ XXIII-XXIV, 1970—71, 551—555), Institut je nastavio rad intenzitetom koji velikim dijelom pokazuje mogućnosti, ali (ondje gdje nije ispunio vlastita iščekivanja) i granice hrvatske historiografije, napose onog njezina dijela koji nije izravno uključen u postojeće institute.

Broj suradnika Instituta (ukupno oko 50, od čega oko tri četvrtine redovnih, tj. članova Sveučilišta, i četvrtina vanjskih) ostao je podjednak, što pokazuje da historičari-znanstveni radnici u SR Hrvatskoj osjećaju potrebu za postojanjem takvog instituta, koji im, prije svega, osigurava stabilnije uvjete znanstveno-istraživačkog rada i veće mogućnosti publiciranja znanstvenih rezultata. Od 1973. Institut ima dva znanstvena suradnika i jedno administrativno lice u stalnom radnom odnosu, a primio je i dva asistenta-pripravnika. Struktura suradnika u stalnom radnom odnosu i pripravnika pokazuje da Institut i u kadrovskoj politici vodi računa o svojoj općenitoj tendenciji da ne ograniči rad na bilo koje uže područje ili razdoblje hrvatske povijesti.

Planovi rada suradnika Instituta velikim dijelom se ostvaruju, ali ima i prolongiranja planova, što je posljedica zauzetosti suradnika na svojim stalnim radnim mjestima ili drugim programima. Veći broj suradnika koristio se sredstvima Instituta za znanstveno-istraživački rad u domaćim i stranim arhivima i knjižnicama. Konačni rezultati znanstvenog rada suradnika publiciraju se u različitim serijama institutskih izdanja, a dozvolom Znanstvenog vijeća neke su rasprave objelodanjene i drugdje. Rad na projektu *Povijest gradišćanskih Hrvata*, premda pokazuje da su znanstveni radnici u nas obraćali toj problematici pažnju tek sporadično, omogućio je da se njome pojedinci počnu sustavnije baviti. Rad na projektu *Povijest Vojne Krajine* — zbog zauzetosti vlastitim programima, ali ne manje i zbog nedovoljnog broja znanstvenih radnika koji se tom problematikom bave — ograničio se za sada na mikrofilmiranje građe iz stranih arhiva. Na ostvarenju tog dijela projekta uspostavljena je suradnja s Arhivom Hrvatske.

U proteklom razdoblju Institut je organizirao dva znanstvena skupa. Ta je inicijativa urodila novim znanstvenim rezultatima koji su izneseni u brojnim referatima i razmatranjem već postojećih ili novih kontroverznih mišljenja u toku diskusija. U radu skupova sudjelovali su i znanstveni radnici iz inozemstva koji se bave našom problematikom izravno ili je zahvaćaju kao dio nekog općeevropskog fenomena.

G. 1972. Institut je organizirao *Znanstveni skup u povodu stogodišnjice smrti Ljudevita Gaja*. Skup je održan u Zagrebu 9. i 10. studenog u prostorijama Povijesnog muzeja Hrvatske. Suorganizatori su bili Povijesno društvo Hrvatske i Hrvatsko filološko društvo. Referate su podnijeli: J. Šidak, Historiografija o Ljudevitu Gaju; D. Brozović, O ulozi Ljudevita Gaja u završnoj etapi hrvatske jezične unifikacije; Z. Vince, Odnos Ante Kuzmanića prema Ljudevitu Gaju, s posebnim osvrtom na pravopisno-jezičnu problematiku; T. Čolak, Gaj i Vraz 1842. godine; N. Bonifačić Rožin, Odnos Ljudevita Gaja prema narodnom stvaralaštvu; E. Murray Despaltović (New London, SAD), Ljudevit Gaj — panslavist i nacionalist; G. Pierazzi (Trst), Suvremena javnost u Italiji o Ljudevitu Gaju; V. Žáček (Prag), Suradnja Lj. Gaja s Fr. Zachom; A. Suppan (Beč), Mjere Bečke cenzure prema Gajevim listovima; S. Gavrilović, Odjeci Ilirskog pokreta u Sremu; M. Despot, Franjo Ferdinand Šporer, zagovornik ekonomskog napretka Hrvatske u vrijeme ilirizma; i L. Županović, Uloga Ljudevita Gaja u glazbenom stvaralaštvu ilirizma.

Iduće godine (1973) održan je u organizaciji Instituta od 6—9. veljače u hotelu »Matija Gubec« u Stubičkim Toplicama *Znanstveni skup u povodu 400. godišnjice hrvatsko-slovenske seljačke bune*. Suorganizatori su bili Povijesno društvo Hrvatske, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Zgodovinsko društvo za Slovenijo, Savez historijskih društava Jugoslavije, Historijski institut JAZU u Zagrebu, Institut za izučavanje istorije Vojvodine i Institut za narodnu umjetnost u Zagrebu. Podneseni su ovi referati: J. Šidak, Seljačka buna 1573. u historiografiji; P. Blaznik, Razvoj fevdalne rente v slovenskih pokrajinah do 16. stoletja; F. Gestrin, Razvoj trgovine v 16. stoletju; B. Grafenauer, Razvoj programa v slovenskih kmečkih uporih 1474—1573; L. Makka (Budimpešta), Periodisierung und Typologie der osteuropäischen Bauernaufstände; I. Filipović, Istraživanje arhivske građe o seljačkoj buni 1573; J. Adamček, Uzroci i program seljačke bune 1573; S. Antoljak, Nekoliko marginalnih opaski o seljačkoj buni 1573; K. Kučerová (Bratislava), Migracije hrvatskog stanovništva u 16 stoljeću u Slovačku; I. Kampuš, Javni tereti hrvatskih seljaka u razdoblju seljačke bune; J. Koropec, Gospodstvo Štatenberk v 16. stoletju; I. Sinkovics (Budimpešta), Die ungarische Geschichtsschreibung über den Bauernaufstand im Jahre 1573; N. Bonifačić Rožin, Seljačka buna 1573. godine u narodnoj tradiciji; M. Bošković-Stulli, Odnos kmeta i feudalaca u hrvatskoj usmenoj predaji; M. Šicel, Tema seljačke bune u hrvatskoj književnosti XIX stoljeća; M. Kuzmanović, Odjek seljačke bune 1573. u »Baladama« Miroslava Krležje; J. Pogačnik, Odjeci seljačke bune u slovenskoj književnosti; L. Županović, Odjek seljačke bune 1573. u glazbi; I. Jelić, Odjeci seljačke bune 1573. u narodnooslobodilačkoj borbi u Hrvatskoj; N. Klaić, Seljačke bune u Hrvatskoj u 17. stoljeću; G. Pferschy (Graz), Beobachtung über die Ursachen von Bauernunruhen in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts im Herzogtum Steiermark; S. Gavrilović, Seljački nemiri u Istočnoj Slavoniji i Sremu 1736. godine; I. Karaman, Pokreti se-

ljaka u sjevernoj Hrvatskoj 1755; J. Žontar, Kmečki upori v Sloveniji v 18. stoletju; i S. Gyimesi (Budimpešta), Die antifeudalen Bewegungen, ihr wirtschaftlicher Hintergrund und Zusammenhang mit den bäuerlichen Bestrebungen in den ungarischen Marktflecken in XVII-XVIII Jh.

Suradnja s inozemstvom dobila je raznovrsnije oblike. Jedan njen vid je sudjelovanje znanstvenih radnika iz inozemstva u radu znanstvenih skupova koje je Institut organizirao i razmjena znanstvenih publikacija. Uspostavljena je stalna razmjena znanstvenih radnika s ustanovama iz Mađarske (Historijski institut Mađarske akademije) i ČSSR (Institut za povijest evropskih socijalističkih zemalja Slovačke akademije nauka iz Bratislave), a vođeni su razgovori i o uspostavljanju suradnje s Institutom für Ost-und Südost-europa Forschungen u Beču. Realizacija onog dijela konvencije između vlade Pokrajine Gradišće i vlade SR Hrvatske koji se odnosi na istraživanje povijesti gradišćanskih Hrvata, održavanje znanstvenih skupova posvećenih toj problematici, zajedničko ediranje materijala sa skupova i sl. preuzeli su na sebe Arhiv Gradišća iz Željeznog (Eisenstadt) i Institut za hrvatsku povijest. Već se započela ostvarivati i dogovorena suradnja s Britanskom akademijom u izdavanju korespondencije R. W. Seton Watsona s osobama iz jugoslaven-skih zemalja u razdoblju prije, u toku i poslije I svjetskog rata.

U toku 1972. i 1973. Institut je razvio neobično bogatu izdavačku djelatnost. Iz tiska su izašla četiri sveska *Radova*, četiri sveska serije Monografije, dva sveska u seriji Rasprave i članci te dva sveska u seriji Izvori. Osim toga, u tisku je jedan svezak serije Izvori, a u pripremi jedan svezak *Radova* i jedan svezak u seriji Izvori.

U *Radovima* 2 (1972) objelodanjeni su prilozi J. Šidak a, Urota zrinsko-frankopanska kao historiografski problem; J. Ad am č e k a, Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću; J. Šidak a, Politička djelatnost Ivana Kukuljevića Sakcinskoga; B. Kriz m a n a, Osnivanje pučke seljačke stranke (1904—1905); N. Engelsfeld, Rad kluba komunističkih poslanika u plenumu Ustavotvorne skupštine (u prosincu 1920. i siječnju 1921), i H. Matkovića, Djelovanje i sukobi građanskih stranaka u Šibeniku između dva svjetska rata.

U *Radovima* 3 (1973) objelodanjeni su referati pročitani na znanstvenom skupu o Lj. Gaju. Dodani su im prilozi koji nisu mogli biti pročitani na skupu: E. Arató-a (Budimpešta), Mjesto ilirizma u okviru slavenskih nacionalnih ideologija; I. I. Leščilovske (Moskva), Austroslavizam i jugoslavizam u hrvatsko građanskoj politici 1848. g.; S. Obada, Doprinos Ljudevita Gaja širenju ilirstva u Dalmaciji; i M. Popovića, Ljudevit Gaj i Vuk St. Karadžić.

U *Radovima* 4 (1973) objelodanjeni su prilozi L. Margetića, O javnoj vjeri i dispozitivnosti srednjovjekovnih isprava s obzirom na hrvatske primorske krajeve; Š. Peričića, Pomorska trgovina Makarske u XVIII stoljeću; D. Pavličevića, Odjek bosanskog ustanka (1875—1878) u sjevernoj Hrvatskoj; N. Lengel-Krizman, O nekim pitanjima organizacije i djelovanja NOO-a i Odbora JNOF-a u Zagrebu za vrijeme NOB-e; i L. Županova, Odjek zrinsko-frankopanske tragedije u glazbenoj umjetnosti.

Radovi 5 (1973) sadrže referate sa znanstvenog skupa o hrvatsko-slovenskoj seljačkoj buni 1573 (osim referata N. Bonifačića Rožina), te prilog M. Schneider, Odras seljačke bune 1573. u likovnoj umjetnosti. Slovenski i njemački tekstovi prevedeni su na hrvatski.

U tisku je šesti svezak *Radova*.

U seriji Monografije (sv. 1—4) iz tiska su izišla djela H. Matkovića, Svetozar Pribičević i Samostalna demokratska stranka do šestojanuarske diktature, 1972; R. Lovrenčića, Geneza politike »novog kursa«, 1972; Lj. Bobana, Svetozar Pribičević u opoziciji (1928—1936), 1973; i M. Gross, Povijest pravaške ideologije, 1973.

U seriji Rasprave i članci (sv. 1 i 2) objelodanjena su djela I. Karmana, Privreda i društvo Hrvatske u XIX stoljeću, 1972, i J. Šidak, Studije iz hrvatske povijesti XIX stoljeća, 1973.

U seriji Izvori objelodanjeno je djelo B. Krizmana, Korespondencija Stjepana Radića I (1885—1918), II (1919—28), 1972, 1973. U toj seriji u tisku je rad J. Adamačeka i I. Kampuša, Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću, a prema se rad B. Stullija, Planovi za izgradnju željeznica u Hrvatskoj do 1863.

Rad na sintezi hrvatske povijesti odvija se tempom sporijim od predviđenog te očito taj zadatak — koji je inače shvaćen kao zadatak čitave hrvatske historiografije, što se ogleda i u sastavu redakcija — neće biti dovršen do kraja 1975, kako je bilo planirano. Prema sadašnjoj situaciji, u planiranom roku mogla bi biti dovršena prva knjiga (hrvatske zemlje do doseljenja). Redakcija je izradila nacrt knjige, a određeni su i autori teksta. Definitivni nacrt izradila je i redakcija šeste knjige (razdoblje od 1850—1918). Za drugu (razdoblje od doseljenja do 1102) i treću knjigu (1102—1526) predložena su po dva nacrta. Kod ostalih redakcija uglavnom je u toku rad na nacrtima knjiga. Može se ocijeniti da rad redakcija zapinje uglavnom zbog obaveza članova redakcija na drugim mjestima.

U suradnji s Institutom za historiju radničkog pokreta Hrvatske Institut je planirao niz savjetovanja pod zajedničkim imenom »Marksizam i historiografija«. Dosad su održana dva savjetovanja u radu kojih su sudjelovali članovi obaju instituta. Na prvom (održanom 15. II 1973) povedena je rasprava o marksističkom pristupu u historiografiji kao znanstvenoj metodi. Na drugom savjetovanju (održanom 28. VI 1973) raspravljano je sa stajališta marksističkog pristupa u historiografiji o nacrtu šeste knjige sinteze hrvatske povijesti (na kojoj Institut radi) i prve knjige sinteze povijesti radničkog pokreta i socijalističke revolucije (koja je u planu rada Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske), koje obje knjige obuhvaćaju isto razdoblje hrvatske povijesti.

Na kraju ovog sažetog prikaza djelatnosti Instituta za hrvatsku povijest treba napomenuti da uzroci koji stoje izvan utjecaja hrvatske historiografije prijete opstanku Instituta, bar u njegovu dosadašnjem obliku. Inače pozitivni zahvati društva u znanstvenu i općenito društvenu sferu — reforma Sveučilišta, promjena u načinu financiranja znanstvenog rada, novi zakon o znanstvenom radu i zakon koji regulira dopunski rad — ne bi smjeli dovesti do nestanka ustanove koja se u toku tri godine svog postojanja afirmirala upravo svojim rezultatima. Dužnost je organa Instituta (ali i ne samo njihova) da nastoje uskladiti organizacione forme Instituta sa širom konstelacijom, kako bi se očuvala pozitivna sadržina njegova dosadašnjeg rada — na korist hrvatske historiografije.*

---

* G. 1974. novi republički zakon o znanstvenom radu, napose njegove odredbe o uvjetima koje moraju zadovoljavati znanstvene ustanove, onemogućio je Institutu da opstane u svom dosadašnjem obliku. Zbog toga je, u vrijeme dok je ovaj svezak HZ bio u tisku, zajedno s Institutom za arheologiju i Institutom za povijest umjetnosti poveo postupak s ciljem njihova udruživanja u Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XXV—XXVI

1972—73

Redakcioni odbor:

IVAN KAMPUŠ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

Izdaje
Povijesno društvo Hrvatske
Zagreb